

Bemiddeling in de strafrechtelijke context

Suggesties voor regelgeving op basis van jaren bemiddelingspraktijk

LEO VAN GARSSE *

INLEIDING

De afgelopen jaren vormde het strafrechtelijk terrein het onderwerp van heel wat denkwerk en vernieuwende initiatieven. Hierbij wordt regelmatig verwezen naar de noties 'herstelrecht' en 'bemiddeling', met hierbij het pleidooi voor een noodzakelijke omschakeling van een klassieke, retributieve, naar een méér slachtoffer- en herstelgerichte benadering van criminaliteit. Eén en ander kadert in de bekommernis van de beleidsmensen bij te dragen tot het dichten van de veelbesproken kloof tussen de burger en de justitie. De 'Witte Marsen' liggen nog vers in het geheugen.

België staat in deze niet alleen. Zo officialiseert recente Europese regelgeving¹ de internationaal zeer verspreide inspanningen tot het opstarten en promoten van bemiddeling tussen slachtoffers en daders en andere vormen van 'Alternative Dispute Resolution'.

In het beleidsvoorbereidend werk inzake zowel de strafuitvoering² als de interne³ rechtspositie van gedetineerden krijgen noties als bemiddeling en herstel een plaats. Bij de minderjarigen zagen we hetzelfde in de opeenvolgende rapporten van de 'Commissie Cornelis' en in de voorstellen van zowel Chr. Maes als eertijds van L. Walgrave e.a. inzake een vernieuwing van het jeugdrecht.

In de regeringsverklaring verwijst het actuele federale beleid naar het Themisplan met hierin de "uitbreiding van alternatieven voor de klassieke rechtsgang zoals de verzoening, de gerechtelijke en vooral de buitengerechtelijke bemiddeling"⁴. Conform dit regeringsvoornemen duiken de voorbije maanden diverse voorstellen op om de reeds aanwezige bemiddelingspraktijk te officialiseren en te consolideren in een wettelijk kader. Dit is uitstekend nieuws, vooral omdat het nut en de deugdelijkheid van deze werkvorm zowel via praktijk⁵ als in de wetenschappelijke wereld⁶ intussen genoegzaam werd aangetoond.

In de recente voorstellen naar verwettelijking toe laten zich twee stromingen zien. Sommigen willen bemiddeling een plaats geven als een bijkomend instrument voor de magistraat, hetzij als alternatief voor de klassieke rechtsgang (diversie)⁷, hetzij als slachtoffergericht ingrediënt in een bestraffingstraject⁸.

Anderen⁹ pleiten tegen deze instrumentele benadering, vanwege het feit dat de belangen van het slachtoffer hierin weinig gewicht krijgen en de fundamentele uitgangspunten van bemiddeling hierin onder druk komen te staan. Ze pleiten voor bemiddeling als hoeksteen van een participatieve justitie.

Wat volgt wil een krachtig pleidooi zijn voor verwettelijking van bemiddeling, maar dan wel conform deze tweede, minder pragmatische benadering. Dit pleidooi is gebaseerd op de werking van de VZW Suggnomè, Forum voor Herstelrecht en Bemiddeling. Het gaat terug op ruim tien jaar bemiddelingspraktijk in een paar duizend dossiers van zowat alle soorten delicten.

Deze tekst reikt volgende bevindingen en aanbevelingen aan en tracht deze te stofferen:

De uitdaging bij de implementatie van de bemiddeling in de strafrechtelijke context is er in gelegen dit aanbod precies dáár te situeren waar het thuishoort: op het scharnier tussen de justitiële besluitvorming en het aanbod aan vrijwillige dienstverlening.

Instrumentalisering van het slachtoffer moet actief worden tegengegaan.

Bemiddeling als diversiemaatregel, bemiddeling als probatie-voorwaarde of als element in het opgelegde penitentiair traject, het zijn denkpijlers waarin het slachtofferperspectief op de tweede plaats komt en de rechtswaarborgen voor beide partijen op de helling komen te staan.

De wet dient bemiddeling te definiëren als een vrijwillig, neutraal en vertrouwelijk aanbod, een maatschappelijke dienstverlening uitgevoerd door een hiertoe erkend persoon (deontologie), waarop partijen, betrokken bij een strafrechtelijk dossier op gezamenlijk verzoek en binnen objectieve criteria, een zeker recht kunnen doen gelden.

De gerechtelijke instanties hebben inzake het aanbod bemiddeling t.a.v. zowel dader als slachtoffer een informatieve en stimulerende verantwoordelijkheid.

De mogelijkheid tot bemiddeling dient dus aanwezig gesteld in elke fase van het gerechtelijk optreden en principieel in elk dossier worden overwogen.

Onverminderd de bevoegdheid en de autonomie van de magistratuur dient elke gerechtelijke beslissing zich in zijn motivering uitdrukkelijk en respectvol te verhouden ten aanzien van een door partijen voorgelegd bemiddelingsresultaat.

De wet dient te voorzien in de installatie van multidisciplinaire arrondissementale stuurgroepen, met een beleidsadviserende bevoegdheid én verantwoordelijk voor opvolging en lokale coördinatie van het bemiddelingsaanbod.

Er dient bovendien voorzien te worden in wettelijke modaliteiten tot een officiële erkenning van bemiddelaars, gekoppeld aan controleerbare methodische en deontologische vereisten.

KORTE SITUERING

De eerste ervaringen met communicatie en bemiddeling tussen daders en slachtoffers in Vlaanderen dateren van eind 1987 en hadden betrekking op **minderjarige daders**. De sterk pedagogische insteek verklaart waarom deze werkvorm sinds enkele jaren een plaats kreeg binnen de Bijzondere Jeugdbijstand.

Inmiddels loopt in bijna elk gerechtelijk arrondissement een aanbod van slachtoffer-daderbemiddeling gericht op minderjarigen.

In het voorjaar 1993 werd binnen de Onderzoeksgroep Penologie en Victimologie van de K.U.Leuven het initiatief genomen tot een actieonderzoek onder de titel 'herstelbemiddeling'. Het had als doel de mogelijkheden na te gaan van bemiddeling en slachtoffer-dadercommunicatie in relatief zware strafrechtelijke dossiers, en dit in de fase **voorafgaand aan het correctionele vonnis**. Het onderzoek gaf binnen het arrondissement Leuven aanleiding tot een volgehouden praktijk van 'herstelbemiddeling'. In

opdracht van de opeenvolgende federale Ministers van Justitie werd dergelijk aanbod inmiddels als project tot stand gebracht in acht Vlaamse en vijf Waalse arrondissementen.

Sinds 1996 bestaan er in enkele Belgische steden ook **bemiddelingsprojecten op politieniveau**. Het betreft een aanbod dat zeer sterk gericht is op de materiële schadevergoeding in feiten van geringe strafrechtelijke relevantie. Zeer vaak wordt de tussenkomst van de bemiddelaar dan ook gevolgd door een klassering van het dossier zonder verder gevolg.

Tenslotte loopt sinds 2000 een beperkte praktijk van **bemiddeling in de fase van de strafuitvoering**, en met name in de loop van de detentie. Dit aanbod is voorlopig beperkt tot enkele gevangenisstraffen. Wat hier aan bod komt zijn doorgaans de allerswaarste strafbare feiten, tot en met verkrachting en moord. De bemiddeling heeft hierbij een zeer diepgaand, quasi-therapeutisch karakter.

De vier genoemde bemiddelingsmodaliteiten kwamen tot stand vanuit een gezamenlijke dynamiek, vaak zelfs uitgaande van dezelfde groep van initiatiefnemers. De onderlinge verschillen zijn dan ook veeleer technisch procedureel dan inhoudelijk van aard.

Elk van de genoemde bemiddelingsvormen kwam tot stand in nauwe samenwerking met de op de verschillende terreinen bevoegde gerechtelijke instanties. Zo werd ook met het Parket-generaal geregeld overleg gepleegd. Veelal was er ook een degelijke wetenschappelijke begeleiding. Tot op heden beschikken ze evenwel nog géén van allen over een wettelijke basis.

Dit laatste punt is meteen een belangrijk verschil met de **wettelijk voorziene 'bemiddeling in strafzaken'**. Deze bemiddelingsvorm is deel van een ruimer aanbod vanwege het openbaar ministerie in het kader van de toekenning - onder voorwaarden - van een verval van strafvordering¹⁰. De wet voorziet hiertoe de aanstelling in elk gerechtelijk arrondissement van justitieassistenten, gekoppeld aan de parketten en wordt in de praktijk toegepast voor feiten met beperkte ernstgraad¹¹. Naast een akkoord tussen dader en slachtoffer kunnen, krachtens deze regeling, ook engagementen tot specifieke vormings- en behandelingsprogramma's als voorwaarden fungeren tot verval van de strafvordering. Sinds het in voege treden van de wet in '94, beschikt elk arrondissement over dit aanbod.

Jaarlijks worden binnen deze modaliteit meerdere duizenden dossiers afgehandeld. De inpassing als afhandelingvorm binnen de gerechtelijke procedure legt echter een onvermijdelijke hypotheek op de diepgang en de kwaliteit van wat aan communicatie kan worden aangeboden. Sinds het ontstaan ervan stellen zich dan ook vragen bij dergelijk instrumenteel gebruik van het bemiddelingsmodel.¹²

Samenvattend kunnen we de ontwikkeling van de slachtoffer-daderbemiddeling in België voorstellen in volgend schema:

Wettelijk voorzien	Niet wettelijk voorzien
<p>Bemiddeling in strafzaken ('94) (bij wet veralgemeend aanbod)</p>	<p>Bemiddeling minderjarigen ('87) (quasi overal beperkt aanbod)</p>
	<p>Bemiddeling op politieniveau ('96) (in een aantal steden)</p>
	<p>Herstelbemiddeling ('93) (beperkt aanbod: dertien arrondissementen)</p>
	<p>Bemiddeling fase strafuitvoering ('00) (aanbod geconcentreerd op enkele Vlaamse en Waalse gevangenissen)</p>

Bij wijze van overkoepeling en ondersteuning van deze ontwikkeling werd in 1998 overgegaan tot de oprichting van Suggnomè vzw, Forum voor Herstelrecht en Bemiddeling. Deze vereniging is erkend en gesubsidieerd door zowel de Federale Overheidsdienst Justitie als door de Vlaamse Gemeenschap voor de verdere ontwikkeling van bemiddelingsinitiatieven, in het bijzonder voor zover deze betrekking hebben op volwassenen. De zusterorganisatie aan Waalse kant is de vzw Médiante te Charleroi. De eigen ervaring en achtergrond van de auteur van deze tekst situeert zich uitdrukkelijk in diverse bemiddelingsprojecten die momenteel nog niet bij wet zijn voorzien.

We willen nu ingaan op enkele algemene bevindingen die de praktijk van de bemiddeling ons opleverde, om hierop te kunnen stilstaan bij de justitiële relevantie van deze praktijk.

ENKELE ALGEMENE VASTSTELLINGEN

A. Bemiddeling voor welke feiten?

Opdat bemiddeling toepasbaar en zinvol zou kunnen zijn, lijken ons vooral criteria van *formele aard* relevant.

Zo kan er slechts worden gewerkt rond feiten **waarvoor de dader verantwoordelijkheid erkent**. Afwezigheid hiervan zou de bemiddeling immers geheel in het vaarwater van het onderzoek brengen. Gedeeltelijke bekentenissen laten enkel bemiddeling toe over die aspecten die van deze bekentenissen het voorwerp uitmaakten. Verder heeft de bemiddeling nood aan een identificeerbaar en **personaliseerbaar slachtoffer**. Onderhandelingen met zuivere rechtspersonen hebben immers niet het voor bemiddeling noodzakelijke karakter van intermenselijke communicatie.

De bemiddelingspraktijk levert **geen inhoudelijke uitsluitingcriteria op**. Inderdaad, momenteel wordt bemiddeling met succes aangeboden in dossiers gaande van winkeldiefstal en vandalisme tot en met moord. Toch dient reserve gemaakt bij feiten die inherent teruggaan op een machtsonevenwicht tussen de betrokken partijen.

We denken ondermeer aan zaken van stalking en incest. Dit soort dossiers lijkt ons niet zondermeer voor bemiddeling uitgesloten, maar vereist allicht bijkomende methodische waarborgen.

B. Bemiddeling: Voor welke personen?

We merken dat de capaciteit tot bemiddeling relatief onafhankelijk is van leeftijd, geslacht, sociale status en achtergrond van de betrokken partijen. Zelfs voor ernstig getraumatiseerde personen blijkt het *aanbod* van bemiddeling vaak zinvol. Weliswaar dient in het aanbod van bemiddeling een zeker evenwicht tussen partijen te worden gegarandeerd. Hiervoor dienen, mét de bemiddelaar, ook de 'contexten' van dader en slachtoffer verantwoordelijkheid te nemen. Zo lijkt bij anderstaligen, minderjarigen of bij mentaal of psychisch zwakkere personen, de actieve medebetrokkenheid in het bemiddelingsproces van ouders, van een vertrouwenspersoon of advocaat, vaak onontbeerlijk. Dit weerhoudt ons niet van de stelling dat een bemiddelingsaanbod voor principieel elke dader en elk slachtoffer zinvol *kan* zijn. Evenmin staan ze een pleidooi in de weg om de feitelijke selectie, betreffende het al dan niet deelnemen, door de *partijen zélf* te laten gebeuren.

C. In welke fase van het strafrechtelijk optreden?

Des te verder de bemiddeling zich situeert in het proces van gerechtelijke besluitvorming, des te groter de duidelijkheid inzake de onderlinge posities tussen de betrokkenen, maar des te kleiner de mogelijk 'impact' van het bemiddelingsresultaat op maatschappelijk gebied. Het lijkt erop dat ook hierin *de partijen zélf het beste geplaatst* zijn om te oordelen wanneer voor hen het kader voldoende veiligheid biedt voor de beoogde communicatie. Het is niettemin tevens de verantwoordelijkheid van de bemiddelaar onnodige risico's te beperken. In elk geval dient te worden vermeden dat het bemiddelingsproces hinderlijk zou interfereren met een nog lopend gerechtelijk onderzoek. Ook dat immers, is in het belang van de betrokken partijen.

D. Een neutraal antwoord op een reële behoefte?

De praktijk en het onderzoek hierover leert dat het aanbod van bemiddeling door de partijen overwegend zeer positief wordt onthaald. Resolute weigeringen tot medewerking komen zelden voor.

Vooraf aan slachtofferkant blijkt de bemiddelaar uiterst welkom en misschien des te méér naarmate de feiten als zwaarder werden aangevoeld.

Aan daderkant is het aanbod dan weer iets populairder naarmate de feiten lichter zijn. Zware feiten laten de dader maar weinig ruimte voor beïnvloeding. Deelname aan bemiddeling vooronderstelt hier zodoende van meet af aan een groot moreel engagement.

Wanneer de positieve respons aan beide kanten niettemin groot is, dan heeft dit initieel vaak te maken met een algemene behoefte te weten wat voor iemand men aan de andere zijde voor zich heeft. Er is de behoefte aan antwoorden op specifieke vragen inzake het verloop van de feiten. Verder verschaft de bemiddeling van meet af aan concrete informatie inzake eigen rechten en mogelijkheden, waardoor de partijen zich gaandeweg beter leren oriënteren in hun eigen dossier.¹³

E. Een effectief aanbod?

Er is nog veel discussie over de vraag aan de hand van welke criteria het bemiddelings-effect dient te worden gemeten. We kunnen niettemin het volgende stellen:

Vooreerst blijkt de bemiddeling in zeer veel gevallen aanleiding te geven tot een al dan niet **geformaliseerde overeenkomst** tussen de betrokken partijen. Dat is zeer uitgesproken het geval bij lichtere feiten, maar ook in ruim een derde van de zwaardere zaken.

Belangrijkste vaststelling is allicht echter de zeer grote mate van **tevredenheid** van partijen die aan de bemiddeling hebben deelgenomen. Deze tevredenheid is er zowel aan dader- als aan slachtofferzijde en blijkt zelfs relatief onafhankelijk van de mate waarin er onderling een formele overeenkomst werd bereikt.¹⁴ Deze vaststelling wordt massaal bevestigd door ervaringen en onderzoeksresultaten van slachtoffer-daderbemiddelaars van de meest verscheiden landen. Het belang van dit criterium dient te worden afgewogen aan het algemeen klimaat van cynisme en geloofwaardigheidverlies waarmee het klassieke justitiële optreden zowat overal wordt geconfronteerd. Bemiddeling brengt **justitie dicht bij de burgers**, maakt hen binnen deze justitie tot verantwoordelijke actoren, geeft hen stem.

F. Een veralgemeenbaar aanbod?

Het kan niet worden ontkend dat de bemiddeling, niet alleen vanwege de partijen, maar ook vanwege de bemiddelaar, een aanzienlijk investering vooronderstelt. In zijn volwaardige toepassing blijkt de bemiddeling een arbeidsintensieve methode. Dit stelt op het eerste gezicht vragen bij de haalbaarheid van een veralgemeende toepassing. De mogelijkheden van de 'indirecte' vormen van bemiddeling dienen echter niet automatisch als minderwaardig opzij geschoven. Er moet daarom allicht worden gewerkt met een variabel 'getrapt' bemiddelingsaanbod, gaande van een eenvoudige telefonische of schriftelijke uitwisseling tot een herhaaldelijke gezamenlijke ontmoeting van partijen. Eens te meer dient erop gewezen dat ook hierin partijen zélf wellicht het beste geplaatst zijn te oordelen inzake de aard van het bemiddelingsaanbod dat in hun dossier aangewezen lijkt.

Zoals hierboven geschetst laat de actuele bemiddelingspraktijk een gedifferentieerd beeld zien inzake initiatiefnemende instanties en ondersteunende overheden, elk vanuit hun eigen bevoegdheden en met hun eigen accenten. Parallel hiermee vertalen zich onvermijdelijk ook verschillen in de toepassing van de bemiddelingsmethode. Wanneer we inderdaad streven naar een 'getrapt' aanbod is dit misschien zelfs een voordeel, op voorwaarde weliswaar dat één en ander op arrondissementeel niveau wordt voorzien van een centraal coördinerend aanspreekpunt. Van daaruit immers moet worden gewaakt over een aantal vaste methodische en deontologische basisgaranties. Van daaruit ook moet erover gewaakt dat de gepercipieerde keuze/behoefte van de in de bemiddeling betrokken partijen als voornaamste leidraad geldt voor een gecoördineerde dispatching van de aanvragen naar een voor hen verkieslijke bemiddelende instantie.

We komen hierop verder terug.

WAT IS 'HERSTEL'?

A. Op zoek naar een definitie van 'herstel'⁴⁵

De dialoog tussen dader en slachtoffer, op gang gebracht tijdens de bemiddeling, kadert in hoofde van partijen in het streven naar herstel. Maar, waarover gaat het hier precies? Wat is dat beoogde 'herstel'?

Onze ervaringen met bemiddeling brachten ons de voorbije jaren geleidelijk tot een werkdefinitie.

Herstel blijkt **niet gelijk te stellen met 'terug naar af'**. 'Herstellen' is iets anders dan 'repareren', terugbrengen naar de toestand van voor het delict. In deze - letterlijke - zin zijn de meeste delicten trouwens onherstelbaar. Ze laten sporen na, gelukkig niet steeds even dramatisch, maar toch... Iets in het leven is veranderd. Blindheid hiervoor wordt door slachtoffers vaak ervaren als kwetsend.

Evenmin is 'herstel' te herleiden tot de uitbetaling van de schade. In onze ervaring voelen slachtoffers zich in deze benadering 'uitgekocht', alsof hun leed en hun gekwetstheid zomaar kan worden omgezet in een veelal via externe criteria bepaald bedrag. (We komen hierop later terug).

Wanneer partijen in een misdrijf de behoefte verwoorden aan 'herstel', dan komt dit misschien nog het meest neer op de kans van het zich herstellen, **zich her-positioneren t.a.v. de feiten en hun gevolgen om ze een zinvolle plaats te kunnen geven in de eigen levensgeschiedenis.**

B. Karakteristieken van 'herstel'

Dit herstel heeft eigen kenmerken. We sommen er enkele op:

- Méér dan om een vaststaand, te bereiken en objectiveerbaar doel gaat het om een **subjectief proces** van betekenisverlening.
- Dit proces is relatief **onvoorspelbaar** in duur, inhoud en diepgang. Banale feiten maskeren soms een zware verwerkingsproblematiek, terwijl, strafrechtelijk gesproken, zeer ernstige feiten soms vlot bespreekbaar blijken.
- Vanwege deze onvoorspelbaarheid kan dit herstel **niet worden afgedwongen** of resultaatgericht georganiseerd. Men kan enkel een kader scheppen dat tot dit herstel uitnodigt.
- Merkwaardig is dat deze herstelbehoefte zich vaak **parallel** manifesteert zowel **bij slachtoffer als bij dader**. Zo stelt zich ook aan waterkant het probleem de feiten en hun gevolgen een plaats te geven in de eigen geschiedenis, in het eigen zelfbeeld ook.

C. Herstel en schadevergoeding: een gecompliceerd verband

'Herstel' mag dan wel niet kunnen worden 'gekocht', afwezigheid van elke mogelijkheid tot financiële vergoeding kan voor het herstelproces een grote, nauwelijks te overwinnen hindernis betekenen.

Geconfronteerd met de insolventie van de dader voelt het slachtoffer zich in een zeer ongemakkelijke positie. In vele gevallen worden verdere, dieperliggende vragen aan de dader hierop ingeslikt, vanwege de vrees van het slachtoffer zich uiteindelijk toch bekocht te zullen voelen.

Aan de kant van de insolvabele dader is de situatie al even precair. Immers, hij dient voor het slachtoffer te verschijnen met lege handen. Het enige wat hij initieel aan te bieden heeft, is schaamte en spijt. Vele daders trekken zelf al a priori de geloofwaardigheid hiervan in twijfel. Ze mijden het contact met het slachtoffer vanuit een dubbele vrees: nodeloos te kwetsen of zelf nodeloos te worden gekwetst.

Wordt hiermee het stereotypisch beeld dan toch bevestigd? Draait het uiteindelijk allemaal om geld? Onze ervaring leert ons ook hierin te nuanceren. De pure vergoeding is niet wat wordt gezocht. Om echt bij te dragen tot het herstelproces lijkt het aan beide zijden verreweg het beste scenario dat het over te dragen geld daadwerkelijk resultaat zou zijn van een persoonlijke inspanning vanwege de dader.

Onze gedachtegang brengt ons bij de vaststellingen achter de oprichting in '91 van het Vereffeningsfonds¹⁶ en van het enkele jaren oude experiment met het analoge Herstelfonds¹⁷ voor gedetineerden. In beide gevallen gaat het om eenzelfde principe: de insolvabele daders in staat stellen om - op vrijwillige basis - een symbolische financiële geste te doen naar de slachtoffers toe. Ze stellen hiertegenover een klare, aanwijsbare wederdienst aan de gemeenschap.

D. Verantwoordelijkheid als capaciteit: een rol voor de bredere samenleving?

De bemiddelingspraktijk heeft ons een belangrijke les meegegeven. Wellicht heeft het weinig zin mensen te confronteren met schuld, als hen tegelijk geen reële mogelijkheid wordt geboden hier iets tegenover te stellen. 'Herstel' vooronderstelt een capaciteit. Het is de moeite waard even verder door te gaan op de diepere betekenis van deze 'capaciteit'.

Tegenwoordig wordt veel gesproken over de wenselijkheid daders voor hun verantwoordelijkheid te plaatsen, ook en vooral als het gaat om het herstel aan het slachtoffer.

Onze redenering brengt ons echter tot de logische stap 'verantwoordelijkheid tot herstel' op de eerste plaats te betrekken op de "capaciteit tot antwoorden".¹⁸

Dat het hier om meer gaat dan woordenspel blijkt uit actuele theorievorming inzake het strafbegrip. In zijn zoektocht naar de legitimering en de fundering van de straf komt de bekende rechtsfilosoof A. Duff tot een maatschappelijk noodzakelijk *inclusief strafconcept*, straf gericht op maatschappelijk insluiting i.p.v. uitsluiting en stigmatisering. Hierbij stoot hij evenwel op een aantal noodzakelijke 'pre-conditions' voor de straf, zonder dewelke de straf in feite zonder grond zou zijn. Als één van de belangrijkste 'mogelijkheidsvoorwaarden voor de straf' spreekt Duff over *respons-ability: the ability to respond*.¹⁹ Deze voorwaarde stelt vooreerst eisen aan de *wijze waarop, de procedure waarbinnen* de burger op zijn verantwoordelijkheid wordt aangesproken. Ze roept echter evenzeer het beeld op van mensen of groepen die, vanwege individuele of structurele kansarmoede, niet op een legitieme, inclusieve wijze op een delict *zouden kunnen* worden aangesproken.

Conform deze visie kan de justitiële aanspraak op 'verantwoordelijkheid' principieel dan ook niet enkel de 'dader' of de 'verdachte' betreffen, maar dient zich logischerwijs gelijktijdig uit te breiden tot de vraag naar datgene wat de rechtzoekende (al dan niet) omringt in termen betrokkenheid en zorg.

Meteen wordt duidelijk dat dit soort 'onstrafbaarheid' vanwege het gemis aan capaciteit niet enkel individueel dient te worden beschouwd, doch evenzeer structureel: dit dreigend wegvallen van de legitimiteit van de straf gaat terug op grenzen aan de integratiecapaciteit van de gemeenschap. In het perspectief van de strafbaarstelling wordt

deze geappelleerd om het strikt juridische antwoord op de situatie voortdurend in balans te brengen met de principe-evenwaardige sociaal-politieke overweging ervan.

Wanneer het dan gaat om structurele verantwoordelijkheden dient zich de keuze aan voor een maximalistische interpretatie van het "recht op maatschappelijke dienstverlening". We kunnen hiervoor ten rade bij prof. M. BOUVERNE-DE BIE²⁰. Zij ziet in de term 'verantwoordelijkheid' een noodzakelijke verbinding tussen individuele én sociale moraliteit.

Heel in het bijzonder in de strafrechtelijke context verliest de maatschappelijke dienstverlening alle vrijblijvendheid. Ze heeft hierbij niet slechts tot doel om "a posteriori" invulling te geven aan individueel bij burgers geregistreerde 'tekorten'. Het hoofddaccent komt te liggen op de vraag naar de beschikbaarheid voor het individu om mee te participeren aan de omschrijving van deze tekorten én om er op een eigen wijze invulling aan te kunnen geven.

Geheel in de lijn van deze tekst zouden we dit kunnen vertalen als het recht op instrumenten om zich te herstellen ten aanzien van het door de feiten gestelde probleem. Tevens gaat het om het recht op een 'uitweg' uit het zich aandienende maatschappelijke stigma.²¹

De gevolgtrekking ligt dan ook voor hand

Op basis van het recht op maatschappelijke dienstverlening is in elke strafrechtelijke procedure, in elke aanspraak op strafrechtelijke verantwoordelijkheid, ook de 'gemeenschap' 22 principieel genodigde partij.

De financiering en de promotie door de Gemeenschappen van de bemiddelingspraktijk voor minderjarigen lijkt daarom ook een logische gang van zaken, al laat de situering hiervan in de sfeer van de Bijzondere Jeugdbijstand zich moeilijk laat plaatsen in een inhoudelijke visie op een structurele opdracht.

Verder is het ook uitermate bemoedigend dat in Vlaanderen met het "Strategisch Plan voor Hulp en Dienstverlening aan Gedetineerden"²³ door de bevoegde beleidsinstanties inzake de opdracht in het domein van de strafuitvoering zo'n krachtige impuls is gegeven. Een werkelijk structurele benadering van de in het beleidsdocument opgeroepen rechten kan echter moeilijk vrede nemen met de éézijdige gerichtheid ervan op de persoon van de gedetineerde. Zij veronderstelt immers een verruiming van het debat naar slachtoffers en naastbestanden toe. Bovendien roept ze om een uitdrukkelijke onderlinge betrokkenheid van dader- en slachtofferhulp.²⁴

In dezelfde lijn valt toe te juichen dat zowel de Vlaamse als de Waalse Gemeenschap sinds enkele jaren investeren in de dader-slachtofferbemiddeling voor zover hierin een veroordeelde gedetineerde betrokken partij is.

We zijn ervan overtuigd dat de praktijkervaring die hieruit voortvloeit een impuls kan zijn in de richting van een nog méér structurele invulling van de verantwoordelijkheid van de gemeenschappen op het strafrechtelijke terrein.

DE COMPLEMENTAIRE RELATIE TUSSEN HERSTELBEMIDDELING EN STRAFRECHT

Met de hoger uitgewerkte definitie van 'herstel' moet bij de klassieke jurist wel de indruk ontstaan dat 'herstelbemiddeling' zich volstrekt buiten het strafrechtelijk gebeuren situeert. De kloof tussen beide benaderingen lijkt inderdaad diep.

We kunnen één en ander op volgende wijze samenvatten:

Retributief strafrecht	Herstelbegrip
<i>Resultaatgericht</i>	<i>Procesgericht</i>
<i>Verticaal</i>	<i>Horizontaal</i>
<i>Objectivering</i>	<i>Subjectivering</i>
<i>Voorspelbaarheid</i>	<i>Onvoorspelbaarheid</i>
<i>Standaardisering/ vergelijkbaarheid</i>	<i>Uniciteit</i>

Zo gesteld lijkt het erop alsof beide systemen volstrekt onverzoenbaar zijn met elkaar. Sterker nog: ze lijken elkanders opponenten. Het is op deze vaststellingen dat sommigen het 'herstelrecht' definiëren als een sterk abolitionistische opvatting. Ze schrijven dit herstelrecht hierbij de ambitie toe via het werken aan 'herstel' gaandeweg de overbodigheid van het klassieke strafrecht te demonstreren. **Wij zijn deze mening volstrekt niet toegedaan.**

A. Nadere analyse

Tijdens de bemiddeling blijkt overduidelijk dat de strafrechtelijke benadering van de feiten ook daar wel degelijk relevantie heeft.

De definities 'dader' en 'slachtoffer', alsook de definitie van het gebeuren als 'strafbaar feit', heeft zoveel consequenties, dat partijen hierover minstens minimale duidelijkheid wensen. Dit verklaart waarom partijen tijdens het bemiddelingsproces zeer geregeld verwijzen naar de kwalificatie en naar de strikt juridische interpretatie van hun betrokkenheid bij de feiten. Tevens wordt door betrokkenen zeer geregeld gevraagd en verwezen naar hun rechten, alsook naar de (te verwachten) maatschappelijke reactie op het gebeuren.

Tenslotte verwoorden beide partijen in de loop van vele bemiddelingsprocessen de verwachting dat het resultaat van de gezamenlijke inspanning in de bemiddeling door de rechter niet enkel zal worden gehoord, maar ook in rekening gebracht en gehonoreerd. Deze verwachting betreft niet enkel het burgerlijke, maar ook het strafrechtelijke aspect van de zaak.

Doch ook aan de overkant zijn er complicaties. In de motivering van de vonnissen vinden we verwijzingen naar de (vooronderstelde) perceptie van het slachtoffer, de (vooronderstelde) wensen en verwachtingen binnen de publieke opinie. In de bepaling van de straffen wordt in toenemende mate en uitdrukkelijk gestreefd naar een beoogd effect op de concrete personen van de rechtzoekende, waarbij men niet enkel refereert naar de relatieve ernst van het misdrijf, maar tevens naar specifieke situationele of persoonlijkheidskenmerken van de dader die uit het dossier zouden naar voren komen. Ook hier zijn we ver verwijderd van een rechtlijnige, strikt instrumentele toepassing van de wet.

De vraag stelt zich hoe we deze ogenschijnlijke ambivalentie in de relatie tussen straf- en herstelrecht moeten interpreteren.

B. Een conceptuele reflectie

Kan het strafrecht 'herstelgericht' zijn of in die zin worden aangepast? Met de rechtsbeginselen van legaliteit en subsidiariteit vertaalt het systeem dat het conceptueel gericht is op zelfbeperking. Meteen is ook duidelijk dat dit systeem conceptueel niet denkbaar is als een hermetische figuur, een gesloten beslissingscircuit. Beide genoemde principes roepen immers automatisch "een tegenover" op, en vragen om het bestaan van een wereld die aan het recht ontsnapt. Zo roept het legaliteitsbeginsel uitdrukkelijk de noodzaak op aan regeling en opvang van de veelheid aan problemen en conflicten die *geen* voorwerp uitmaken van wettelijke regeling. Des te meer is dit het geval voor het beginsel van subsidiariteit. Als de straf, de uitoefening van maatschappelijke dwang, beschouwd wordt als 'ultimum remedium', dan kan de toetsing aan dit beginsel slechts gebeuren mits de aanwezigheid in de samenleving van talloze andere 'remedies'.

Het rechtsprincipe bij uitstek dat dit 'tegenover' oproept is natuurlijk dat van de tegensprekelijkheid. In dit principe komt de rechtspraak naar voren, niet als het resultaat van de loutere 'toepassing van de wet', maar als de uitkomst van een dialoog. Dit maakt de rechter, met de woorden van prof. L. Dupont, tot een 'evenwichtskunstenaar', met als moeilijke opdracht om in elk particulier geval op zoek te gaan naar het kritisch punt van verzoenbaarheid tussen de technisch-juridische en andere, eveneens valabele, benaderingswijzen.

Dit brengt ons tot het beeld van een justitie die, vanwege *haar eigen uitgangspunten*, geen zaak kan zijn van justitie alleen. Het gaat om een gerechtelijk systeem dat zichzelf *per definitie* afhankelijk verklaart van een verhouding met een justitievreemd aanbod aan definities, percepties en oplossingscapaciteit.

Tegelijk wordt duidelijk dat afwezigheid van dergelijke alternatieve oplossingscapaciteit voor dit gerechtelijke model in wezen zeer bedreigend is. Immers, een geïsoleerde justitie is gedoemd tot alleenspraak. Los van zijn verhouding met doorleefde werkelijkheid en ontdaan van de spanning in relatie tot de gemotiveerde suggesties van buiten het recht, wordt het recht het slachtoffer van een zuiver toepassingsdenken. In plaats van participanten aan het recht worden de rechtsonderhorigen hierbij rechtsconsumenten. Het recht vervreemdt van de dialoog en verwordt tot een koud, autoritair discours, een wapen in handen van wie het gebruiken kan.

Misschien ligt het eenzijdig 'retributieve' aspect van de klassieke justitie niet zozeer *in* het systeem, maar veeleer in de *verhouding* van dat systeem tot de rest van de samenleving. In dat geval ligt de problematiek veeleer in de plaats die het gerechtelijke discours in onze samenleving gekregen/genomen heeft, dan in dat discours zelf.

C. Strafrecht en herstelbemiddeling: wederzijds complementair

Dader en slachtoffer zoeken in het juridische discours de referentiepunten en de rechtswaarborgen waarop zij, binnen de rechtstaat, recht hebben. Voor het gerechtelijk systeem ligt het grote belang van de slachtoffer-daderbemiddeling in het feit dat de rechtstreeks betrokken partijen langs deze weg in staat worden gesteld te komen tot een eigen definitie van de feiten en de gevolgen, en tot het formuleren van hun eigen, particuliere verwachtingen inzake 'herstel'. Voor zover het gerechtelijk systeem zijn

specifieke verhouding met de 'vrije samenleving' respecteert, is bemiddeling bij uitstek een methode die de burgers ook vanuit de samenleving aanspreekt, niet als rechtsconsumenten, maar als participanten aan het recht.

Ons pleidooi betreft dan ook niet zozeer een overgang van een 'retributief recht' naar een 'herstelrecht', maar van een verticale, vervreemdende rechtspraak naar een maatschappelijk geïntegreerd, communicatief en participatief recht. We hopen te hebben aangetoond dat dergelijke overgang geen rechtstheoretische revolutie vooronderstelt. Het gaat wellicht veeleer over een *radicalisering van het traditionele rechtsmodel in de toepassing van de eigen beginselen.*

VERTALING NAAR DE PRAKTIJK

A. De organisatievorm

De situering van bemiddeling in complementariteit met het strafrecht stelt meteen een aantal praktische problemen. Traditioneel zien we immers een vrij strenge verdeling tussen het binnen- en het buitengerechtelijke, een onderscheid dat zich in België vertaalde in de ontwikkeling van twee organisatorische blokken: 'justitie' en 'hulp- en dienstverlening'.

Het beeld van bemiddeling, dat we hierboven hebben opgeroepen, valt niet zondermeer in één van beide blokken onder te brengen. De bemiddelaar is géén justitieassistent, want zijn aanbod is volstrekt vrijwillig en kan dus geen maatregel van justitie zijn. Hij is evenwel ook geen hulpverlener, want zijn positie vertaalt niet het belang van deze of gene betrokken partij, maar de hen overstijgende behoefte aan maatschappelijke pacificatie en begrepen recht.

De uitdaging bij de implementatie van de bemiddeling in de strafrechtelijke context is er dan ook in gelegen dit aanbod precies dáár te situeren waar het thuishoort: op het scharnier tussen de justitiële besluitvorming en het aanbod aan vrijwillige dienstverlening.

Deze overwegingen hebben in de Vlaamse praktijk van herstelbemiddeling geleid tot een organisatievorm die wellicht kan inspireren. Hierbij krijgt de bemiddeling in elk gerechtelijk arrondissement een plaats binnen een *formeel samenwerkingsakkoord* tussen alle bij de strafrechtspleging betrokken instanties. Het gaat hierbij om de Rechtbank, het Parket, de Balie, de gevangenisdirecties, de politionele diensten, maar evenzeer om de hulpverlening aan dader- en slachtofferkant. In de ondertekende tekst verbinden ze zich ertoe de ontwikkeling van bemiddeling en herstelrecht actief op te volgen en te ondersteunen, via deelname aan een tweemaandelijks **arrondissementele stuurgroep.**

Deze stuurgroep staat in voor de selectie, de opvolging en de begeleiding van de bemiddelaars. Belangrijker echter is dat dergelijke stuurgroepen voor alle betrokken instanties ook een instrument vormen tot respectvolle samenwerking met aandacht voor eenieders specifieke invalshoek en bevoegdheid, en dit om op niveau van het arrondissement kritisch constructief bij te dragen tot een maatschappelijk beter gedragen criminaliteitsbeleid. Op basis hiervan zien we zich in meerdere regio's gaandeweg ook bijkomende herstelrechtelijke initiatieven ontwikkelen.

B. Implicaties naar verwettelijking toe

B.1. Bemiddeling als aanbod van maatschappelijke dienstverlening

Wat we voor ogen hebben, is een bemiddelingsaanbod als een krachtige hefboom in de richting van een moderne, meer communicatieve en participatieve rechtspraak. Het is evident dat dergelijke ambitie van de slachtoffer-daderbemiddeling een solide wettelijke verankering vooronderstelt.

We realiseren ons dat hierbij het risico op instrumentalisering voortdurend op de loer ligt. Dit moet actief worden bestreden. **Bemiddeling als diversiemaatregel, bemiddeling als probatievoorwaarde of als element in het detentietraject, het zijn denkpostes waarin het slachtofferperspectief wordt gebruikt en de rechtswaarborgen voor beide partijen op de helling komen te staan.** Een bevoogdend en moraliserend rechtsconcept kan de geloofwaardigheid van de rechtspraak niet ten goede komen en de kloof met de burger niet dichten.

Middel en doel dienen duidelijk onderscheiden. Het **doel** betreft een gericht stimuleren van herstel en pacificatie tussen rechtzoekenden. Hiermee verbonden zoeken we betrokkenheid van deze rechtzoekenden en inbreng van daders en slachtoffer en hun naastbestaanden bij het proces van maatschappelijke normstelling in hun zaak. De tussenkost van een neutrale bemiddelaar is hiertoe een faciliterend aanbod en een capaciterend **middel**.

De wet dient van dit aanbod als dusdanig melding te maken en **bemiddeling te definiëren als een vrijwillig, neutraal en vertrouwelijk aanbod, een maatschappelijke dienstverlening uitgevoerd door een hiertoe erkend persoon (deontologie), waarop partijen, betrokken bij een strafrechtelijk dossier op gezamenlijk verzoek en binnen objectieve criteria, een zeker recht kunnen doen gelden.**

Bij de vraag naar de bevoegdheid voor dergelijk aanbod komen, krachtens de wet op de maatschappelijke dienstverlening niet op de eerste plaats de justitiële instanties in het vizier. We verwijzen tevens naar wat we hierboven ontwikkelden inzake de opportuniteit van een 'structurele', maximalistische interpretatie van het recht op maatschappelijke dienstverlening.

B.2. De gerechtelijke instantie in een voorwaardenscheppende, stimulerende en honorerende rol

Overeenkomstig de redenering uit voorgaande bladzijden en geheel in de geest van het art. 3 SV., van de actuele wetgeving inzake voorwaardelijke invrijheidstelling en ook van recente Europese wetgeving²⁵, hebben **de gerechtelijke instanties inzake bemiddeling t.a.v. zowel dader als slachtoffer een informatieve en stimulerende rol.**

Er is uit de praktijk geen enkele grond om deze mogelijkheid tot onderlinge communicatie en deze participatieve inbreng bij wet te beperken tot één of ander specifiek stadium van de gerechtelijke besluitvorming. **De mogelijkheid tot bemiddeling dient dus aanwezig gesteld in elke fase van het gerechtelijk optreden,** een stelling die geheel analoog is met de aanbevelingen van de zgn. "Commissie Holsters".

Zoals aangetoond, is de slachtoffer-daderbemiddeling evenwel allerminst een justitievreemd gegeven. Het resultaat van de bemiddeling draagt maatschappelijk belang. Partijen die zich hiervoor inzetten verdienen het daarom door de gerechtelijke instantie met respect te worden gehoord. Geheel overeenkomstig art. 10 2° van het Kaderbesluit van de Europese Unie (voetnoot 25) dient de wet te voorzien dat het via bemidde-

ling bekomen resultaat op hun initiatief door de partijen aan de gerechtelijk instantie kan worden voorgelegd met de garantie dat het respectvol in rekening zal worden gebracht. **Onverminderd de bevoegdheid en de autonomie van de magistraat dient elke gerechtelijke beslissing zich daarom ten aanzien van een door partijen voorgelegd bemiddelingsresultaat in zijn motivering uitdrukkelijk en respectvol te verhouden.**

B.3. De noodzakelijke intermediaire structuur

In de wijze waarop we de bemiddeling hebben gesitueerd ligt de nadruk op een vorm van wederzijds belang van strafrechtelijke en herstelrechtelijke modaliteiten. Dat vooronderstelt een specifieke structurele link tussen het bemiddelingsaanbod en het globale justitiële beleid. Met de **verwettelijking van arrondissementele beleidsgerichte stuurgroepen** lijkt aan deze randvoorwaarde voldaan, mits althans deze fora voldoende heterogeen en evenwichtig worden geconcipeerd en in termen van beleidsvorming én van beheer een reële verantwoordelijkheid en autoriteit worden gegeven in de **uitbouw van een voldoende beschikbaar arrondissementele bemiddelingsaanbod.**

Er vallen lessen te trekken uit het lot van de bij KB voorziene, maar officieel nog steeds niet geïnstalleerde 'commissies' op het niveau van de Justitiehuisen. Deze geschiedenis wijst minstens op de moeilijkheidsgraad van deze oefening. Anderzijds sluit onze motivering voor deze stuurgroepen naadloos aan bij de beleidsverklaringen ten tijde van het concipiëren van de Justitiehuisen.²⁶ Het hoofddoel werd hierbij oorspronkelijk gelegd op de 'kruispuntfunctie', het stimuleren van betrokkenheid van buitenjustitiële diensten en de labo functie in de zoektocht naar mogelijkheden tot alternatieve, buitengerechtelijke conflictregulering. Hierbij werden de termen 'vermaatschappelijking van justitie' in de mond genomen, bewust als men was (het was de volle crisisperiode n.a.v. de affaire Dutroux) van de noodzaak de maatschappelijke normstelling te voorzien van een groter draagvlak. Het is fascinerend om vast te stellen hoe deze aanvankelijk sterk structurele doelstellingen gradueel uit de discussie rond opzet en beleid van de justitiehuisen zijn weggedroomd.²⁷ Anderzijds is wellicht iedereen akkoord dat een zuiver toepassingsdenken inzake de rol van de justitieassistent niet beantwoordt aan de noodzaak tot een radicale wijziging in de maatschappelijke gepositioneerdheid van het gerechtelijk systeem, waarmee de 'affaires' ons in alle rauwheid hebben geconfronteerd.

Dergelijke wijziging is als doelstelling slechts realistisch wanneer ze niet slechts door justitie, maar gezamenlijk door diverse overheden wordt gedragen. Zo zou de betrokkenheid van de gemeenschappen hierin niet, zoals in de regelgeving nu het geval is, slechts 'bij uitnodiging' mogen worden opgeroepen. Al heeft de staatshervorming dit niet meteen gemakkelijk gemaakt.

B.4. Vindplaatsen van bemiddelingsdeskundigheid

Zoals hierboven verduidelijkt is er geen enkele inhoudelijke of procedurele reden om de rol van bemiddelaar *slechts of bij voorkeur* toe te bedelen aan ambtenaren van justitie. Deze keuze lijkt sommigen misschien op het eerste gezicht het veiligst en in de praktijk het gemakkelijkst realiseerbaar. Inhoudelijk geeft ze echter uitdrukking aan een misplaatst institutioneel wantrouwen van justitie t.a.v. oplossingscapaciteit in de samenleving. Bovendien institutionaliseert dit de permanente mogelijkheid tot strafrechtelijke recuperatie van het bemiddelingsproces.²⁸

Geheel in overeenstemming met de voorbereidende teksten en met de regelgeving inzake de Dienst Justitiehuisen, zien we de specificiteit van de inbreng van de justitie-assistent in dit alles misschien zelfs eerder op **structureel** niveau: het organiseren van de wisselwerking en de wederzijdse feedback tussen het justitiële enerzijds, het breder spectrum van vrijwillige alternatieve oplossingscapaciteit anderzijds.

We definieerden de bemiddeling als een vorm van maatschappelijke dienstverlening. Een verscheidenheid aan instanties en overheden zijn, elk vanuit hun eigen bevoegdheden en met eigen accenten, geplaatst terzake een inbreng te doen. In de eerste pagina's van deze tekst duiden we reeds aan dat dit ook vandaag reeds in aanleg het geval is. We noteerden ook reeds dat het mogelijke gedifferentieerde aanbod dat hieruit voortvloeit, mits de bewaking van duidelijke conceptuele grenzen én mits goede arrondissementele coördinatie, uitzicht kan geven op een 'getrapt', veralgemeenbaar en praktisch haalbaar bemiddelingsaanbod.

B.5. Centrale bundeling en ondersteuning

De arrondissementele verankering van het bemiddelingsaanbod waarvoor deze tekst een lans breekt, vraagt dus om een intermediaire structuur. Deze vraag moet bekend in de oren klinken bij allen die betrokken waren bij het eerste denkwerk rond de figuur van justitiehuisen.

Naast deze arrondissementele verankering vraagt de bemiddeling echter ook om een specifieke centrale coördinatie en afstemming

Zo lijkt het aangewezen bij federale wet, gekoppeld aan de bredere strafrechtelijke bevoegdheid, te voorzien in modaliteiten tot een officiële **erkenning van bemiddelaars, gekoppeld aan controleerbare methodische en deontologische vereisten**. Dit veronderstelt criteria en een zekere controle inzake selectie, vorming, deontologisch handelen en methodische evoluties in de bemiddelingspraktijk.

In functie van het voeren van coherent beleid inzake deze materie lijkt het aangewezen de toepassing van de **bemiddelingsmethode actief te blijven opvolgen** en evalueren en de bevindingen uit de diverse arrondissementen geregeld **onderling te confronteren en te bundelen**.

Veel valt ook te leren uit **internationale uitwisseling** aangaande bereikte resultaten, gehanteerde methoden, vormen van organisatie en regelgeving.

Dit veronderstelt **aanspreekbaarheid in internationale fora** en ongetwijfeld ook **samenwerking met de wetenschappelijke wereld**.

Dit centrale aanspreekpunt dient, analoog aan de arrondissementele verankeringen, eveneens eenzelfde **open en multidisciplinair cachet** te hebben, met evenwaardige inbreng vanuit de diverse bevoegdheidskaders. Dit kan zelfs met een geringe besta-fing, voor zover de uitwisseling met de lokale niveaus wordt gemaximaliseerd.

We realiseren ons dat we met dit alles de lat voor de verwettelijking van de bemiddeling tussen slachtoffers en daders hoog hebben gelegd. Toch denken we niet dat we hiermee méér vragen dan wat een geloofwaardige rechtspraak binnen een actuele, democratische samenleving aan zichzelf verplicht is

Juli 2004

NOTEN

* Medewerker Suggnomè Forum voor Herstelrecht en Bemiddeling VZW ²⁹. M. Theresiastraat 114, 3000 - Leuven, info@suggnome.be

¹ Cf. Aanbeveling van de Raad van Europa inzake Bemiddeling in Strafrechtelijke Context (R (99)19). Zie ook het Kaderbesluit van de Europese Unie inzake de Positie van het Slachtoffer in de Strafprocedure, maart 2001. Ook de Verenigde Naties werken aan een resolutie inzake de promotie en de verwettelijking van herstelrechtelijke methoden.

² Cf. Eindrapport van de Commissie Strafvuiveringsrechtbanken, Externe Rechtspositie van Gedetineerden en Straftoemeting (de z.g. "Commissie Holsters")

³ Cf. het werk van de z.g. "Commissie Dupont" inzake het voorontwerp basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden.

⁴ Federale regeringverklaring, 2003, p. 43.

⁵ Cf. de diverse onderzoeksrapporten aangaande de toepassing van zowel Bemiddeling in Strafzaken als Herstelbemiddeling, de opeenvolgende jaarverslagen van de vzw Suggnomè en de jaarrapporten van de Adviseurs Bemiddeling in Strafzaken.

⁶ We verwijzen tevens naar de honderden reeds verschenen boeken en artikels aangaande Herstelrecht en slachtoffer-daderbemiddeling, naar de geregelde internationale congressen terzake en, in eigen land, naar diverse onderzoeksrapporten en publicaties in het bijzonder vanuit de onderzoeksgroepen 'Jeugdcriminologie' en 'Penologie en Victimologie' van de K.U.Leuven.

Zie ook: The European Forum For Victim-Offender Mediation and Restorative Justice (Ed.), Victim-Offender Mediation in Europe; Making Restorative Justice Work, Leuven, University press, 2000.

L. Dupont en F. Hutsebaut, Herstelrecht tussen Toekomst en Verleden; Liber Amicorum Tony Peters, Universitaire Pers Leuven, 2001.

⁷ Cf. o.m. de voorstellen Franchimont m.b.t. de uitbreiding van de toepasbaarheid van art. 216 ter SV. inzake Bemiddeling in Strafzaken.

⁸ Cf. o.m. "Wetsvoorstel C. De Permentier e.a." om de rechter in strafzaken de mogelijkheid te bieden de partijen voor te stellen het dossier naar een ambtenaar van de Dienst Justitiehuisen te verwijzen", Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 30 sept. 2003.

⁹ Cf. Eindrapport van z.g. Commissie Holsters, deel II, Strafvuivering, p. 4 e.v.

¹⁰ Wetboek van Strafvordering, Art. 216 ter.

¹¹ De wet bepaalt dat het moet gaan om feiten die, in hoofde van het parket, een vordering van twee jaar gevangenisstraf niet zouden overschrijden.

¹² Zie o.m. I. AERTSEN, Slachtoffer-daderbemiddeling: een onderzoek naar de ontwikkeling van een herstelgerichte strafrechtsbedeling, Proefschrift tot het behalen van de graad van doctor in de criminologische wetenschappen, Leuven, juni 2001, p. 146-147, p 209-213.

¹³ Zie ook: I. AERTSEN, L. VAN GARSSE en T. PETERS, Herstelbemiddeling; Onderzoeksrapport periode 1/1/1993 - 31/10/1994, onuitg., K.U.Leuven, Faculteit Rechtsgeleerdheid, dec. 1994, p. 37-42.

¹⁴ Zie ook: ib. p. 64-66.

¹⁵ We werkten deze gedachtegang uitvoeriger uit in VAN GARSSE, L., Op zoek naar herstelrecht; Overwegingen na jaren bemiddelingswerk, Panopticon 2001, 5, p. 433 e.v.

¹⁶ Dit fonds scheidt de mogelijkheid voor insolvabele daders om, via eigen inspanning, een financiële geste te doen naar het slachtoffer toe. Het vereffeningsfonds focust hierbij op minderjarigen. Het wordt inmiddels aangeboden door de provincies Vlaams Brabant, Limburg, Antwerpen en West-Vlaanderen.

Cf. Provincie Vlaams Brabant, Het Provinciaal Vereffeningsfonds, Het Experiment Voorbij, Onuitg. Verslagboek Seminariereeks, Leuven, juni 1999, pp. 137.

¹⁷ Voorlopig als experimentele praktijk beperkt tot het Penitentiair Schoolcentrum te Hoogstraten én de Leuvense Hulpgevangenis.

- ¹⁸ L. VAN GARSSE, "Herstelgerichte detentie? Ervaringen en suggesties vanuit de bemiddeling tussen daders en slachtoffers", *Metaioia*, 4, 48-57.
- ¹⁹ R.A.DUFF, *Punishment, Communication, and Community*, Oxford University Press, 2001, p.179 e.v.
- ²⁰ M. BOUVERNE-DE BIE, 'Het forensisch welzijnswerk en de 'sociale integratie'-doelstelling', in BOUVERNE-DE BIE e.a., *Handboek Forensisch Welzijnswerk*, Academia Press, Gent, 2000, p.351-380.
- ²¹ Geheel terecht legt prof. BOUVERNE-DE BIE terzake een verband met het concept 'sociaal leren', schitterend uitgewerkt in D. WILDEMEERSCH, *Een verantwoorde uitweg leren; Over sociaal-agogisch handelen in een risico-maatschappij*, Nijmegen, Katholieke Universiteit Nijmegen, sept. 1995.
- ²² Hierbij is, wat ons betreft, niet steeds of uitsluitend de structuur van de "Gemeenschappen" bedoeld.
- ²³ Vlaamse Regering, 'Hulp en Dienstverlening aan Gedetineerden; Strategisch Plan van de Vlaamse Gemeenschap; Missie, krachtlijnen, ambities, strategieën en kritische succesfactoren, Rapport van de Interdepartementale Commissie Hulp- en Dienstverlening aan gedetineerden, juli 2000.
- ²⁴ M. BOUVERNE- DE BIE, o.c., p. 375.
- ²⁵ Cf. Kaderbesluit Europese Unie inzake de positie van het Slachtoffer in de strafrechtelijke Procedure, 15 maart 2001. Inzake bemiddeling verwijzen we in het bijzonder naar het art. 10.
- ²⁶ We verwijzen naar o.m. de bijdragen van de Minister van Justitie in de Synthesenota 'Justitie dichterbij... In het Justiehuis?', een neerslag van de studiedag te Brussel, georganiseerd door de Koning Boudewijnstichting op 23 juni 1997.
- ²⁷ L.VAN GARSSE, 'Spreken of zwijgen over bemiddeling? Pleidooi voor luisterbereidheid en respectvolle samenspraak, Orde van de dag, afl. 22, juni 2003, p. 69-71.
- ²⁸ Eén en ander wordt geïllustreerd in de evaluerende reflectie van dhr. Reinaert op de positie van de justitieassistenten Bemiddeling in Strafzaken. P. REINAERT, 'Bemiddeling in Strafzaken: een daadwerkelijk alternatief justitiemodel', Orde van de dag, afl. 16, dec. 2001, p. 39-47. Zie ook: T. GOOSEN, 'Bemiddeling in Strafzaken, gangmaker of 'vervalser' van een restorative justice?' in: Orde van de dag, afl. 23, juni 2003, p. 35-45.
- ²⁹ Suggnomè wordt erkend door de overheid en werkt onder mandaat van zowel de Federale Overheidsdienst Justitie als Vlaams Minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke Kansen.